

Woonwensen van Marokkaanse en Turkse ouderen in Amsterdam

EEN VERKENNEND ONDERZOEK

Het volledige onderzoek op www.wooninfo.nl/migrantenouderen

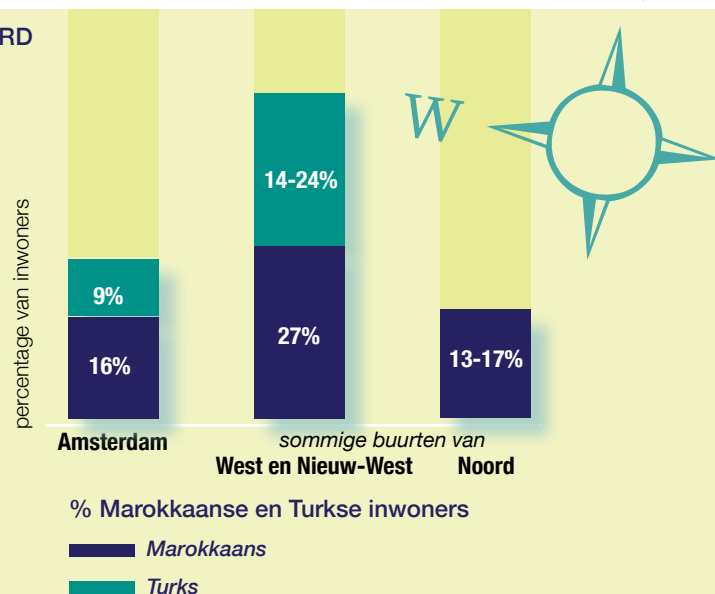
November 2021

FEITEN EN CIJFERS

MIGRANTEN IN WEST, NIEUW-WEST EN NOORD

In Amsterdam is zo'n 16% van alle inwoners Marokkaans en 9% Turks. In sommige delen van de stad is dat percentage veel hoger: in West en Nieuw-West, in wijken als de Kolenkitbuurt, Overtoomse Veld, Osdorp, Slotermeer en Geuzenveld gemiddeld 27% Marokkaans en 14 tot 24% Turks en in Noord (Vogelbuurt, de Banne en Waterlandpleinbuurt) 13-17% Marokkaanse bewoners.

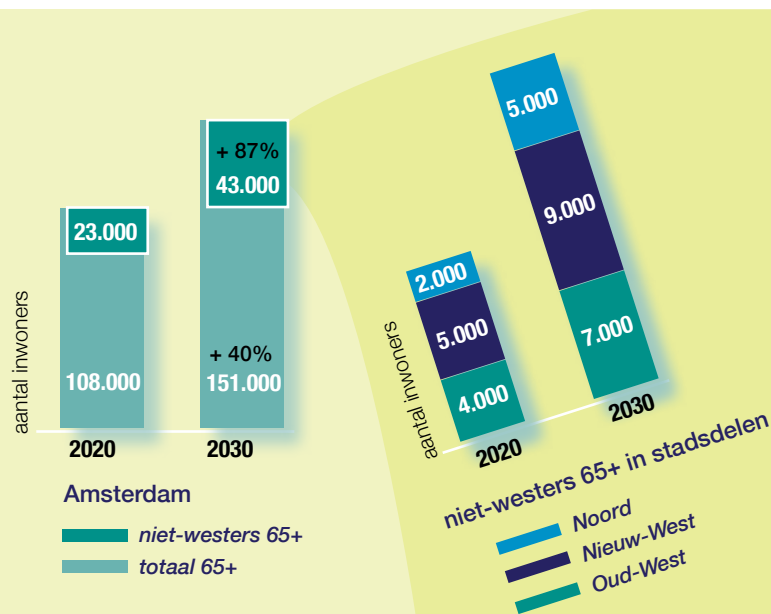

GROEI OUDERE AMSTERDAMMERS

Het huidige aantal 65-plussers in Amsterdam zal met 40% groeien van 108.000 naar 151.000 in het jaar 2030.

Het aantal niet-westerse ouderen groeit nog sneller in dezelfde periode (87%): van 23.000 naar 43.000, bijna een derde van het totaal aantal 65-plussers.

In de stadsdelen uit dit onderzoek groeien de absolute aantallen van 4.000 naar 7.000 in Oud-West, van 5.000 naar 9.000 in Nieuw-West en van 2.000 naar 5.000 in Noord.

VOORWOORD

Het aantal ouderen met een migratie achtergrond neemt de komende jaren in Amsterdam flink toe. Dit geldt in het bijzonder voor de Marokkaanse en Turkse Amsterdammers. Velen van hen kwamen als kinderen van gastarbeiders in het kader van gezinshereniging naar Nederland of later als huwelijkspartner. Net als alle andere ouderen moeten ook zij zich voorbereiden op zo lang mogelijk zelfstandig thuis wonen. Maar hoe doen zij dat? Hoe geschikt vinden zij hun woonsituatie? Voelen zij zich hier thuis of blijven ze liever pendelen? Wat vinden zij belangrijk qua woning, sociaal netwerk en woonomgeving? En bieden nieuwe woonvormen zoals geclusterd wonen een aantrekkelijk perspectief? Waar halen zij hun informatie vandaan?

Over deze en andere vragen wilden wij vooral de doelgroep zelf aan het woord laten. Wij hebben daarom de stedelijke Marokkaanse en Turkse zelforganisaties gevraagd om met hun achterban in gesprek te gaan.

De bevindingen zijn bijeengebracht in een rapport, waarvan dit de samenvatting is. Wij hopen daarmee hun situatie en wensen onder de aandacht te brengen bij de professionals die bezig zijn met huisvestings- en woonzorg concepten. En liever nog hopen wij de doelgroep en de instanties meer met elkaar in contact te brengen. Met dit onderzoek en de aanbevelingen willen we hier alvast een bijdrage aan leveren.

'Je kunt steeds minder iemand in de organisatie bellen, die vragen beantwoordt. Je wordt eindeloos doorverbonden. En aan het eind van zo'n belsessie weet je nog niets.'

Deelnemer focusgroep

Met veel dank aan alle respondenten die zo openhartig hun wensen en zorgen gedeeld hebben. En dank aan de inzet van de onderzoekers van Onderzoeksbureau Maatschappelijke Veerkracht en de vrijwilligers van HTIB en EMCEMO voor het werven van de deelnemers en de organisatie van focusgroepen. En ten slotte dank aan de leden van de begeleidingscommissie voor hun kritische vragen en waardevolle adviezen.

Jacqueline van Loon, directeur !WOON

Het gehele rapport is te downloaden via www.wooninfo.nl/migrantenouderen

WAAROM DIT ONDERZOEK?

De gemeente Amsterdam wil in de komende vijf jaar (2020-2025) 2000 geclusterde woningen realiseren voor ouderen vanaf 55 jaar. Dat zijn 500 woningen per jaar: 250 sociale huurwoningen, 125 middel dure huurwoningen en 125 vrije sector huur- en koopwoningen. Deze geclusterd wonen projecten worden gerealiseerd op tien locaties. De woningen zijn bedoeld voor 55-plussers die al een woning in Amsterdam hebben.

Omdat Amsterdam een groeiende groep migranten ouderen telt, onderzoekt stichting !WOON met de belangenorganisaties voor migranten HTIB (Turkse belangenorganisatie) en EMCEMO (Marokkaanse belangenorganisatie) wat het concept van geclusterd wonen zou kunnen betekenen voor migranten-ouderen en met name de Marokkaanse en Turkse ouderen.

'Ik heb geen idee van de plannen, maar ik ben positief over de woonvorm, vooral aangezien de woningen ruimer zijn. Ik vergelijk dit met mijn huidige kleine en slecht onderhouden woning. Liever wil ik het hele gebouw Turks, dan alleen een verdieping. Als het maar schoon is, en er voorzieningen zijn zoals de huisarts in de buurt. De gemeenschappelijke ruimte en een gezellig zitje buiten vind ik belangrijk.'

Turkse man (78 jaar)

Woonwensen

Het onderzoek beperkt zich niet tot vragen over geclusterd wonen maar wil de woonwensen van Amsterdamse Marokkaanse en Turkse ouderen in ruimere zin in kaart brengen. Voor een prettige oude dag is het toch echt wel fijn als je met mensen bij elkaar woont die een beetje hetzelfde in het leven staan. We zijn benieuwd in hoeverre dit ook voor ouderen met een migratieachtergrond geldt. Hoe denken zij na over hun woonsituatie als ze ouder worden, zijn ze bekend met de mogelijkheden en regelingen, wat is voor hen belangrijk om zelfstandig en prettig hun oude dag te beleven?

Geclusterd wonen

De meeste ouderen waren niet bekend met dit concept. Daarom is het in focusgroepen uitgelegd. Het gaat om zelfstandige woningen (tussen 5 en 10) voor 55plussers in een cluster met een ontmoetingsruimte (dat kan ook een buurtkamer, tuin of dakterras zijn). Een cluster kan ook deel uitmaken van een groter complex met woningen voor gezinnen. Het kan dus alle vormen en elke omvang hebben, bij voorkeur in de buurt van winkels, huisarts, OV en andere voorzieningen. Dit concept biedt ook meer mogelijkheden voor de combinatie van wonen en (formele en informele) zorg.

ONDERZOEKSVRAGEN

- **Wat zijn de woonwensen van Marokkaanse en Turkse ouderen in Amsterdam nu en in de toekomst?**
- **Wat kan het geclusterd wonen betekenen voor deze ouderen?**
- **Op welke wijze zouden migrantenouderen meer betrokken kunnen worden bij het uitwerken van de plannen en concepten?**

foto Dalal El Ouariachi

DE METHODIEK

De aanpak die is gekozen voor dit onderzoek sluit goed aan bij de doelgroep. Oudere Turkse en Marokkaanse Amsterdammers laten zich in de regel niet gemakkelijk horen. Daarnaast zijn ze ook niet vanzelfsprekend in beeld bij instanties en corporaties.

Welke factoren spelen daarbij een rol?

- Zij zijn de Nederlandse taal niet of matig vaardig, kunnen geen Nederlandse brieven lezen en hebben geen computer
- Een deel is ook niet geletterd in de eigen taal, waardoor vertalen van schriftelijke informatie alleen niet zinvol is
- Door “systeem-moeheid”, door onwetendheid, teleurstelling en/of angst is er veel wantrouwen tegen de overheid en instanties
- Extra belemmerende factor: door de coronacrisis was er grote angst om het huis uit te gaan en/of anderen te ontmoeten.

Toch is het de onderzoekers met de nodige creativiteit gelukt om in coronatijd enquêtes af te nemen en focusgroepen op te zetten voor deze groep Marokkaanse en Turkse ouderen.

Vertrouwen winnen

Bij de uitvoering van het onderzoek is niet alleen rekening gehouden met de taal van de Marokkaanse en Turkse ouderen, maar ook met hun leefwereld. Veel van hen waren niet in staat om goed in het

Nederlands te communiceren. De enquête is daarom in het Marokkaans en in het Turks vertaald. Ook is veel aandacht besteed aan het wegnemen van hun wantrouwen.

Werving

De werving van deze ouderen heeft plaatsgevonden bij ontmoetingsplaatsen voor Marokkaanse en Turkse ouderen, via sleutelfiguren binnen de gemeenschappen. Deze ontmoetingsplaatsen betreffen verenigingen, moskeeën en parken (vooral voor vrouwen). Ook is gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode.

Focusgroep

De bijeenkomsten van de focusgroep bestonden steeds uit zes deelnemers, die met elkaar over de verschillende onderwerpen praten. De betrokkenheid van de deelnemers was groot, vooral bij de oudere vrouwen. Zij wilden veel informatie en hadden ook duidelijke opvattingen over wat zij wilden bij de indeling van de woning.

Enquêteurs eigen taal

Voor het onderzoek onder de Marokkaanse en Turkse ouderen is een groep enquêteurs samengesteld. Deze enquêteurs werden vooraf getraind door de onderzoekers. Aandachtspunten bij de training van de enquêteurs waren de wijze van gespreksvoering met ouderen, de inhoud van de enquête en de wijze van contact leggen met de ouderen. De interviewers zijn na evaluatie van de

eerste gesprekken getraind via rollenspelen en door het uitwisselen van ervaringen. De enquêteurs konden in een eigen Whatsappgroep kwesties delen en de werkwijze aanpassen op basis van suggesties van anderen.

Interviews

Na het initieel contact waarin de bedoelingen van het onderzoek zijn uitgelegd zijn de interviews afgenomen. Bij de overgrote meerderheid waren dit face-to-face gesprekken. Enkele enquêtes zijn

telefonisch afgenomen. Door de Coronacrisis moest er geïmproviseerd worden. Daarom zijn er - vooral met vrouwen - een aantal interviews in het park afgenomen.

Begeleidingscommissie

Voor het onderzoek is een begeleidingscommissie samengesteld, die de voortgang en kwaliteit van het onderzoek bewaakte. Deze begeleidingscommissie bestaat uit één vertegenwoordiger vanuit de betrokken organisaties (zie colofon).

RESULTATEN ONDERZOEK

Huidige woonsituatie

Van veel Turkse en Marokkaanse Amsterdammers is de huidige woonsituatie niet geschikt om oud in te worden. Veel Marokkaanse en Turkse ouderen wonen in (sociale) huurwoningen in voor- en net naoorlogse stadsvernieuwingswijken, veelal met trappen en zonder lift. Het zijn woningen met verouderd sanitair, slechte isolatie en weinig buitenruimte (Schellingerhout 2003).

Gebrekkige kwaliteit woning

- de afwezigheid van een lift
- het achterstallige onderhoud
- slechte geluidsisolatie
- de geringe grootte van de keuken
- de situering van de wc.

Sociaal netwerk in de buurt

Veel Marokkaanse en Turkse ouderen wonen in Amsterdam in woonbuurten waar zij een sociaal netwerk hebben met familie, vrienden en kennissen. Vaak zijn er in de buurt specifieke Marokkaanse en Turkse voorzieningen: bakkers, slager, gebedshuizen enzovoorts. Vooral bij Turkse ouderen is er sprake van een grote gehechtheid aan de buurt waarin zij zich veilig voelen, omdat zij er veel mensen kennen.

Gewenste woning en woonomgeving

Veel ouderen willen vanwege de ongeschikte woningen graag verhuizen of de woning aanpassen met een traplift bijvoorbeeld. Zij weten vaak niet hoe dit aan te pakken en zijn niet goed bekend met mogelijkheden en regelingen die hiervoor zijn. Gesprekken met de woningcorporaties verlopen moeizaam, volgens de respondenten. Het vertrouwen in de gemeente en de woningcorporaties is niet groot.

Aantal kamers

De meeste ouderen geven de voorkeur aan een woning zonder kinderen en kleinkinderen. Bij het overgrote deel van de Marokkaanse en Turkse ouderen is de ideale woning een driekamerwoning: een woonkamer, een slaapkamer en een kamer voor bezoek van familieleden. Ouderen met kinderen thuis wensen het liefst een vierkamerwoning. Sommige alleenstaande vrouwen willen juist verhuizen naar een tweekamerwoning.

Indeling woning

Verbeterwensen:

- Een grotere keuken biedt voor de vrouwen meer ruimte voor sociaal contact.
- De wc ligt vaak dicht bij de keuken. Dat roept schaamte op bij bezoek.

Huurprijs

De ouderen hebben in het algemeen een laag inkomen met een klein pensioen en een AOW-gat. Voor hen is een huurprijs tussen de 400 tot 600 euro haalbaar.

Sociale netwerken, hulp en veiligheid

De meeste ouderen zijn niet tevreden over hun woning, maar wel over hun woonomgeving, vanwege sociale netwerken en de nabijheid van voorzieningen. Ouderen wonen graag in de buurt van kinderen, familieleden en kennissen, omdat dit een veilig gevoel geeft wanneer zij hulp nodig hebben.

Woonbuurt en etnische diversiteit

Zowel de Marokkaanse als de Turkse ouderen willen graag in een buurt wonen met veel mensen met dezelfde etnische achtergrond. Sommige oudere Turkse vrouwen willen juist liever in een gemengde buurt wonen omdat zij de sociale controle van de Turkse gemeenschap belastend vinden.

Voorzieningen woonomgeving

Ouderen waarderen hun huidige woonomgeving vooral door belangrijke voorzieningen als winkels, banken, OV, en de huisarts; gevolgd door Marokkaanse/Turkse winkels en het gebedshuis. Dat maakt hen minder afhankelijk van hun kinderen.

Geclusterde woonvormen

Geclusterd wonen is een woonvorm van tussen de 5 en 10 woningen/appartementen, waarin mensen zelfstandig wonen en waarbij er een gezamenlijke ruimte is waar zij elkaar kunnen ontmoeten, gezamenlijk kunnen koken en andere activiteiten kunnen organiseren. Marokkaanse en Turkse ouderen zijn vrijwel niet bekend met geclusterde woonvormen. In het algemeen zijn zij na uitleg hierover positief. Wel willen zij hier meer informatie over en geven aan betrokken te willen worden bij de plannen en het ontwerp.

'Ik wil liever in een gemengde groep met Nederlandse ouderen in geclusterde woningen wonen dan alleen met Turkse ouderen. Als ik alleen met Turkse ouderen moet samenwonen ben ik bang voor roddelen en sociale controle. Omdat ik een alleenstaande ben, ben ik bang dat zij mijn dagelijkse leven gaan controleren.'

Turkse vrouw (58 jaar)

Pendelen tussen land van herkomst en Nederland

Veel ouderen gaan op vakantie of blijven langere tijd in hun land van herkomst. Sommige Turkse ouderen wonen een deel van het jaar in Turkije. Door de huidige regelgeving voor sociale huurwoningen kan dit problemen geven. Het is namelijk niet toegestaan om de sociale huurwoning langer dan 6 maanden te laten leegstaan. De afgelopen jaren zijn hierover al een aantal rechtszaken gevoerd. Bij de respondenten was dit onderwerp daardoor moeilijk bespreekbaar en in de enquêtes heeft 60% van de respondenten de vragen hierover niet ingevuld. Wel zijn in de focusgroepen een aantal suggesties gedaan voor de aanpassing van de huidige regelgeving voor flexwonen. Dit zou met name een oplossing kunnen zijn voor mensen die de woonlasten moeilijk kunnen opbrengen.

'Ik ben positief over het idee van individuele woningen en gemeenschappelijke voorzieningen. Het belangrijkste is het huis zelf dat aan de eisen voldoet. Dit moet een drie kamer appartement zijn met een dichte keuken, voor ongeveer 400/500 euro. Want weinig mensen hebben een aanvullende bijstand. Een fitnesszaaltje zou volgens mij een pré zijn. Er moet volgens mij een punt komen waar ouderen naartoe kunnen gaan om vragen over ouderdom te behandelen. Het is altijd beter om met meer mensen te bidden dan in je eentje dit zou dan in deze gezamenlijke ruimte kunnen gebeuren.'

Marokkaanse man, (73 jaar)

Informatievoorziening

De gemeente en de woningcorporaties worden gezien als de belangrijkste informatieverschaffers. Maar er zijn een aantal belemmeringen:

- De onwetendheid over ouderenhuisvesting is groot bij de ouderen. De kinderen weten het vaak ook niet.
- Bovendien is er veel wantrouwen tegenover de officiële instanties.
- De aanwezige informatie is onduidelijk voor de ouderen en sluit niet goed aan bij wat zij weten willen.
- De taal is een belemmerende factor. Zelfs de informatiebrochures in hun eigen taal zijn voor hen te ingewikkeld, omdat niet iedereen geletterd is.
- De digitalisering van de informatie over huisvesting is problematisch. De digitale en administratieve vaardigheden van de ouderen zijn onvoldoende. Zij hebben vaak ook geen computer en zijn daardoor altijd afhankelijk van anderen.

VERSCHILLEN MAROKKAANSE EN TURKSE OUDEREN

Zowel Marokkaanse als Turkse ouderen zijn kritisch of hun huidige woning nog wel geschikt is om hierin oud te worden. Uit het onderzoek blijken een paar opvallende verschillen te bestaan in woonomstandigheden en wensen tussen de Marokkaanse en Turkse ouderen.

Woning geschikt om oud te worden?

Marokkaanse ouderen zijn over het algemeen kritischer met betrekking tot geschiktheid (4%) dan Turkse ouderen (32%).

Tevredenheid woonsituatie en verhuiscwens

Uit de enquête komt naar voren dat Marokkaanse oudere respondenten minder tevreden (14%) zijn over hun woonsituatie dan de Turkse oudere respondenten (63%). Bijna alle Marokkaanse respondenten willen daarom verhuizen. Bij de Turkse respondenten is dit iets meer dan de helft (54%). Waar 96% van Marokkaanse ouderen wil verhuizen, is dat bij Turkse ouderen 54%. Eenzelfde verschil is er bij de tevredenheid. Waar bij de Marokkaanse ouderen slechts 14% tevreden is, is dat voor Turkse ouderen 63%.

Gezinssamenstelling en verhuiscwens

De samenstelling van het huishouden speelt een belangrijke rol bij de beoordeling van de woonsituatie en de woonwensen. De enquêtes tonen aan dat met de stijging van de leeftijd, de kans kleiner wordt dat de ouderen met kinderen wonen en vervolgens dat ouderen met een partner wonen. Opvallend is dat de Turkse ouderen vaker met kinderen samenwonen (52%) in vergelijking met Marokkaanse ouderen (25%). Marokkaanse ouderen wonen daarentegen iets vaker samen met een partner (42%) dan alleen (33%). Er zijn ook relatief veel alleenstaande Marokkaanse oudere vrouwen (58%) in tegenstelling tot Turkse oudere vrouwen (25%).

AANBEVELINGEN

1 Zoek actief contact met ouderen over hun woonsituatie

De woonsituatie van veel Marokkaanse en Turkse ouderen is niet geschikt om oud in te worden. Veel ouderen zouden wel willen verhuizen, maar dat is lastig. Daarom zou het goed zijn dat er meer gesprekken op gang komen tussen de woningcorporaties, de gemeente en de Marokkaanse en Turkse ouderen. Het zou goed zijn als woningcorporaties periodiek contact onderhouden met de Marokkaanse en Turkse huurders voor het bespreken van hun huisvestingsproblemen. De gesprekken kunnen worden gefaciliteerd door de zelforganisaties van Marokkaanse ouderen, Turkse ouderen of bijvoorbeeld via de wooncoaches van !WOON.

2 Gebruik sleutelfiguren en organiseer voorlichting in eigen taal

Marokkaanse en Turkse ouderen geven aan mee te willen denken over de plannen voor nieuwbouw of geclusterd wonen. Dat kan het best voorafgegaan worden door informatiebijeenkomsten. Wel moet hierbij rekening gehouden worden met taalproblemen. Dat vraagt om een speciale aanpak. Alleen voorlichters in de eigen taal inzetten, werkt nog niet goed genoeg. Beter werkt het Marokkaanse en Turkse ouderen actief (mondeling) te benaderen voor voorlichting in eigen taal en bij voorkeur door een onafhankelijke organisatie of eigen sleutelfiguren.

- Bij voorlichting gaat het om het opstellen van specifieke programma's en de ontwikkeling van methoden waardoor de boodschap beter begrepen wordt
- Het inzetten van meertalige sleutelfiguren uit de eigen doelgroep kan hierbij een goede rol vervullen
- De etnische zelforganisaties kunnen ook een belangrijke rol spelen bij de werving van de ouderen en het betrekken van hun (volwassen) kinderen.

3 Organiseer ook aparte vrouwenbijeenkomsten

Bij de bijeenkomsten van de focusgroepen waren het vooral de vrouwen, die zich bezighielden met de indeling en het gebruik van de woning. In gemengde groepen lieten zij minder van zich horen, maar bij de aparte vrouwengroepen raakten zij niet uitgepraat! Daarom kan het belangrijk zijn om aparte bijeenkomsten te organiseren voor vrouwen.

4 Pak de informatievoorziening anders aan

De Marokkaanse en Turkse ouderen zijn gebaat bij actieve, mondelinge informatieverschaffing van hulpverleners en instanties die zij vertrouwen. De suggestie werd gedaan om meer hulpverleners die de Marokkaanse en Turkse talen spreken bij de gemeente en woningcorporaties aan te stellen. De spreekuren van !WOON en andere laagdrempelige organisaties in de buurt kunnen hierbij ook een belangrijke rol vervullen.

5 Houd sociale netwerken in stand

Rekening houden met woonwensen van Marokkaanse en Turkse ouderen is van belang bij de renovatie en nieuwbouw van (sociale) huurwoningen. Het gaat daarbij niet alleen om het aantal kamers, betaalbare huren, plattegronden van woningen, maar ook om de nabijheid van sociale netwerken. Niet alleen voor hulpverlening en gezelligheid, ook voor het veiligheidsgevoel.

6 Betrek de doelgroep bij de plannen voor geclusterd wonen

Er liggen duidelijke kansen voor het realiseren van geclusterde woonvormen voor Marokkaanse en Turkse ouderen. Het verdient aanbeveling om bij de nieuwbouw van (sociale) huurwoningen en geclusterde woonvormen de Marokkaanse en Turkse ouderen in een vroeg stadium te betrekken. Niet alleen de mannen, juist ook de vrouwen. In dat proces kunnen de etnische zelforganisaties een belangrijke intermediaire rol spelen.

7 Realiseer geclusterde woonvormen in de huidige woonomgeving

Geclusterde woonprojecten realiseren in de huidige woonomgevingen zou aanbeveling verdienen, omdat daar de sociale netwerken en belangrijke voorzieningen al aanwezig zijn.

8 Ga in gesprek over het faciliteren van 'flexibel wonen' (i.v.m. pendelen)

Pendelen tussen het land van herkomst en Nederland is voor Marokkaanse en Turkse ouderen een belangrijke factor in hun woonsituatie. Een suggestie was het opheffen van de belemmeringen voor flexibel wonen. Het zou interessant zijn om deze mogelijkheid verder te onderzoeken. De Marokkaanse en Turkse zelforganisaties gaan graag met de gemeente en de woningcorporaties over flexibel /transnationaal wonen in gesprek.

COLOFON

Uitvoering onderzoek

Ibrahim Yerden, Deniz Kaya Onderzoeksbureau Maatschappelijke Veerkracht

Samenstelling begeleidingscommissie

Jacqueline van Loon	Directeur !WOON
Jeanette ter Braak	Beleidsadviseur Wonen/Ouderenhuisvesting Gemeente Amsterdam
Maarten Lauwers	AFWC: Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties
Wendela Gronthoud	Bestuurslid WoonSaem
Ineke Jonker	Adviseur Integrale Zorg & Welzijn, SIGRA Amsterdam
Farzana Shams	Projectleider wooncoaches
Abdou Menebhi	EMCEMO: Het Euro-Mediterraan Centrum Migratie & Ontwikkeling
Mustafa Ayranci	HTIB: De Vereniging van Arbeiders uit Turkije in Nederland
Niko de Groot	Directeur Onderzoeksbureau Maatschappelijke Veerkracht

Redactie	Jacqueline van Loon, Nies Medema
Correctie	Helen Meesters
Foto omslag	Richard Mouw
Foto's binnenwerk	Dalal El Ouariachi en Onderzoeksbureau Maatschappelijke Veerkracht
Vormgeving	Anja Lanphen
Druk	De Raddraaier

